

Візуальні ефекти є складною системою, що поєднує технічні та художні аспекти екранного мистецтва. Їхня просторово-часова структура визначає характер зображення, а принцип композитингу («методу заплатки») лежить в основі більшості технологічних рішень. У сучасному медіапросторі VFX виступають потужним інструментом моделювання реальності та формування глядацького сприйняття. Досвід українського кінематографа підтверджує ефективність використання цих технологій у створенні сучасного аудіовізуального продукту.

Література:

1. Різун В. В. Теорія масової комунікації. – Київ : Просвіта, 2008. – 260 с.
2. Лотман Ю. М. Семіотика кіно. – Київ : Основи, 1998. – 384 с.
3. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. – Київ : Видавничий центр «Київський університет», 1999. – 308 с.
4. Мусієнко О. С. Мова кіно: теорія і практика. – Київ : Логос, 2012. – 320 с.
5. Дерев'янка І. М. Український кінематограф: сучасний стан і тенденції розвитку. – Київ : АртЕк, 2015. – 240 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-2-74>

ЕСТЕТИЧНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ВИТОКИ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ: ВПЛИВ НА СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ ЕКРАННЕ МИСТЕЦТВО

Даниленко С. А.

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри кіно і телебачення
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Проблема дослідження естетичних витоків західної документалістики другої половини XX століття зумовлена необхідністю комплексного аналізу взаємодії художніх і технічних чинників розвитку екранного мистецтва. Саме синтез технологічних інновацій і творчих пошуків став основою так званої «репортажної революції» 1960-х років, яка суттєво трансформувала уявлення про документальне зображення реальності. Актуальність теми полягає в тому, що сучасна документалістика, зокрема українська, значною мірою спирається на естетичні принципи, сформовані в цей період, адаптуючи їх до нових соціокультурних умов.

Розвиток екранного мистецтва завжди визначався взаємодією ідейних і технічних чинників. Як зазначають дослідники, медіа не існують поза технологіями, які визначають способи фіксації, передачі та інтерпретації реальності [1, с. 34].

Документальне кіно традиційно розглядається як форма репрезентації дійсності, однак ця репрезентація ніколи не є нейтральною. Вона завжди містить авторську інтерпретацію, що формує певний тип сприйняття глядачем. У цьому контексті важливим є підхід Юрія Лотмана, який трактує кіно як знакову систему, де значення формується не лише змістом, а й структурою зображення [3, с. 56].

Одним із ключових чинників розвитку документалістики стала поява портативних кінокамер у період Другої світової війни. Це дозволило операторам вийти за межі студійного простору та здійснювати зйомку в реальних умовах. Технічна мобільність камери сприяла: динамізації кадру, появі ефекту присутності, формуванню нових принципів монтажу, зростанню достовірності зображення. Ці зміни стали основою для формування нової естетики – естетики «живого спостереження».

Важливим етапом у розвитку документального мислення став італійський неореалізм. Зокрема, фільм «Рим – відкрите місто» продемонстрував можливість синтезу художнього та документального начал. Неореалізм сформував ключові принципи: зйомка на натурі, використання непрофесійних акторів, природне освітлення, соціальна проблематика. Ці підходи підвищували рівень довіри глядача до екранного зображення, що підкреслює Г. Почепцов [2, с. 91]. Таким чином, неореалізм став містком між художнім і документальним кіно.

Подальший розвиток документалістичних принципів відбувся у французькій «новій хвилі». Її представники, зокрема Жан-Люк Годар, відмовилися від традиційної наративності та зосередилися на експериментах із формою. Основні риси цього напрямку: фрагментарність оповіді, імпровізаційність, використання ручної камери, руйнування «четвертої стіни». Ці зміни свідчили про перехід від класичної кіномови до авторського висловлювання. З позицій семіотики це означає зміну структури екранного тексту, де значення формується через організацію кадру, а не лише сюжет.

«Репортажна революція» стала результатом поєднання технічних інновацій і нових естетичних підходів. Вона характеризується: відмовою від постановочності, орієнтацією на реальні події, ефектом безпосередньої присутності, мінімізацією втручання автора. Цей період дав поштовх розвитку таких напрямів, як: *cinéma vérité*, *direct cinema*. Вони заклали основи сучасної документалістики.

Одним із важливих наслідків «репортажної революції» стало зближення кінематографа і телебачення. Телебачення перебрало функцію оперативного документування реальності, тоді як кінематограф зосередився

на художніх експериментах. Це сприяло появі нових жанрів: докудрами, телевізійного репортажу, аналітичних документальних програм. Як зазначає О. Мусієнко, саме в цей період формується сучасна система телевізійних жанрів [4, с. 83].

У різних країнах Заходу документалістика розвивалася по-різному. У США: переважав комерційний підхід, документалістика поступово втрачала масовість. У Великій Британії: сформувалася потужна школа документального кіно, значну роль відігравала BBC. Європейська модель загалом характеризується: підтримкою авторського кіно, орієнтацією на культурну цінність, меншою комерціалізацією.

Західні документальні практики суттєво вплинули на розвиток українського кінематографа. Ще у творчості Дзиги Вертова були закладені принципи «кіноправди», які перегукуються із західними тенденціями. Сучасне українське кіно активно використовує: принцип спостереження, «живу камеру», мінімальне втручання автора. Як зазначає І. Дерев'яноко, український кінематограф перебуває у стані пошуку балансу між авторським висловлюванням і соціальною функцією [5, с. 74].

Сучасні українські фільми демонструють активне використання документальної естетики. Характерні риси: реалістичність, соціальна спрямованість, емоційна достовірність, синтез художнього і документального. Це свідчить про інтеграцію українського кіно у світовий культурний контекст.

У контексті постмодерної культури документалістика зазнає нових трансформацій. Як зазначає Жан-Франсуа Ліотар, постмодерн характеризується розмитістю меж між реальністю та її інтерпретацією [6, с. 112]. Це проявляється у: змішуванні жанрів, ігрових елементах у документалістиці, суб'єктивізації наративу. Ці тенденції відкривають нові можливості, але водночас ставлять питання про достовірність і відповідальність автора.

Естетичні витоки західної документалістики другої половини XX століття формувалися під впливом як технологічних, так і ідейних чинників. «Репортажна революція» 1960-х років стала ключовим етапом у розвитку екранного мистецтва, визначивши основні принципи сучасної документалістики. Її вплив на український кінематограф проявляється у: розвитку авторського кіно, використанні документальних методів, інтеграції в глобальний культурний простір. Таким чином, сучасна документалістика є результатом складної взаємодії традицій і новацій, глобального і локального.

Література:

1. Вакурова Н. В., Московкін Л. І. Типологія жанрів сучасної екранної продукції. – Київ : ІСІ, 2001. – 300 с.

2. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. – Київ : Видавничий центр «Київський університет», 1999. – 308 с.
3. Лотман Ю. М. Семіотика кіно. – Київ : Основи, 1998. – 384 с.
4. Мусієнко О. С. Мова кіно: теорія і практика. – Київ : Логос, 2012. – 320 с.
5. Дерев'янка І. М. Український кінематограф: сучасний стан і тенденції розвитку. – Київ : АртЕк, 2015. – 240 с.
6. Ліутар Ж.-Ф. Стан постмодерну. – Київ : Основи, 1998. – 160 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-614-3-2-75>

КІНЕМАТОГРАФ ЯК МИСТЕЦТВО РИТМУ ТА ІЛЮЗІЇ: ІДЕЇ І. БЕРГМАНА У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КІНО

Лупій Я. В.

*професор кафедри кіно і телебачення
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

У сучасному культурному просторі кінематограф відіграє провідну роль як засіб художнього осмислення реальності та формування суспільної свідомості. В умовах глобалізації та цифровізації особливої актуальності набуває питання збереження глибинної художньої природи кіно як мистецтва, що апелює не лише до раціонального, але й до емоційного та підсвідомого рівнів сприйняття.

Таким чином, у контексті зростаючого впливу кіно на суспільну свідомість особливої ваги набуває осмислення внутрішніх механізмів його художньої дії. Саме тому звернення до теоретичних напрацювань видатних режисерів і мислителів кіно дозволяє глибше зрозуміти специфіку кінематографічного мистецтва. Зокрема, концепція Інгмара Бергмана, викладена у праці «Як робиться фільм», відкриває нові підходи до інтерпретації кіно як процесу створення ілюзії та формування емоційного досвіду глядача [2, с. 45].

Бергман розглядає кіно як особливий вид мистецтва, що ґрунтується на здатності створювати ілюзію реальності. Глядач, усвідомлюючи умовність зображуваного, добровільно включається у процес «обману», що дозволяє режисеру безпосередньо впливати на емоції аудиторії [1, с. 47]. Цей ефект досягається через специфіку технічної природи кіно – поєднання кадрів,